

A schengeni határ előtti időkről

Hajdanában az ötvenes-hatvanas években nem volt egyszerű néprajzi gyűjtést végezni az országhatár mentén. Én, aki az ország kellős közepén, Szolnok megyében éltem és egyik szomszédos utódállammal sem volt közös határunk, sőt nemzetiségeink sem voltak, mert a statisztika szerint csaknem 100%-os volt a magyar anyanyelvűek száma, nem kerültem napi munkám során olyan helyzetbe, hogy útlevele, nemzetiségem megvallására került volna sor. Ám, amikor átléptem megyém határait váratlan események vágtak mellbe, s ettől elállt a lélegzetem.

Már nős voltam és feleségemet, aki első gyermekünket várta, Szombathelyre kísértem, ahol, mint német szakos tanár egy továbbképzésen vett részt. Az akkor már nem létező határsávba érkezve (1968) egyenruhás ÁVÓ-sok (zöld-ÁVÓS?) igazoltattak a vonaton, s mikor nem tudtam megmondani, hogy hol lesz a szállásom (a feleségemnek volt csak biztosítva!), le akartak a vonatról parancsolni. Majdnem tettelegességre került a sor (mármint ki akartam lökni egyiküket a „robogó” vonatból), amikor visszakoztak. A feleségem majdnem elájult. A kurzus végéig nyugtalan volt. Szerencsére egészséges és értelmes gyermeknek adott életet.

A Csereháton gyűjtöttünk egy jó hónapig 1967 nyarán Bellon Tiborral. Gyalog jártuk be az egész területet. Egy alkalommal befejezve a gyűjtést a faluban kiszemeltünk egy jó határbeli helyet, ahol – vasárnap lévén – a délutánt eltölthetjük. Kitarisznyáltunk, rőzszeszedés után tüzet raktunk és kezdtük sütni szalonnánkat. Kiraktunk mellé egy üveg kövidinkát, az akkori folyó borok fejedelmét, s meghánytuk-vetettük a faluban tapasztaltakat. Békés foglalatosságunk közben két egyenruhás alak jelent meg és azt kérdezték (szlovákul vagy csehül), hogy mit csinálunk itt. Mi magyarul válaszoltunk. Erre az egyik magyarul kérdezte, hogy honnan jövünk. Mutatjuk a falut a völgyben, hogy onnan. Közölték, hogy az Magyarország. Ahol pedig ülünk az Csehszlovákia földje. Határsértést követtünk el és ennek... Nos nem kísértek be, fogtak le, jelentettek fel. Meghívtuk őket reggelire, vágtunk egy darab szalonnát nekik is, de előbb nyújtottuk a kövidinkát. Előkerült a másik üveg is és nagy vállveregetés közepette jól megebédeltünk és csendben a legrövidebb úton visszamentünk a faluba. Jó emberek voltak. Schengen előtt sem ismerték a merev határvonást.

Ezt a lazaságot később is tapasztaltam a szlovák határon. 1974-ben a Magyar Néprajzi Társaság égisze alatt egy kis csoport indult az Alsó-Garamvölgy községeibe Balassa Iván vezetésével. Úgynevezett szlovák-magyar közös kutatás folyt volna. Párkányban egy kis szállodában vertünk tanyát és kifogástalan ellátásban volt részünk, nagy összeborulások közepette fogyasztottuk a borovicskát. Igaz, hogy szlovák kutatókat – mármint akik dolgoztak volna – egyet sem láttunk. A vezérkar azonban nem győzte a közös kutatást hangoztatni. A közös kötetből sem lett semmi, de mi mindnyájan (Dám László, Balassa M. Iván, Schwalm Edit, Timaffy László, Zólyomi József, P. Madar Ilona) megírtuk és másutt megjelentettük tanulmányainkat. De nem erről akarok írni, hanem a határátlépésről.

Vonattal érkeztünk Párkányba. Iván bátyánk mindenkivel gondosan felíratta fényképezőgépe,

Írta: Szabó László

2011. június 27. hétfő, 14:44 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 20:22

magnetofonja, diktafonja, stb. gyári számát, mondván, hogy megtörténhet, hogy visszafelé, mert nem tudjuk igazolni, azt hiszik majd, hogy ott vettük, cseréltük, stb. és lefoglalják. Precíz listával léptük át a határt. Hogy az hol húzódott és mikor léptük át nem tudjuk, ugyanis egyetlen határőrt, vámost sem láttunk. A kutya sem szólt hozzánk. Még kalauz sem volt a közelben. Párkányban leszálltunk a vonatról és ott álltunk bélyegezetlen útlevelemmel, kezünkben a masinák listájával. Hivatalosan meg sem érkeztünk. Amúgy meg ott voltunk. Senki sem várt bennünket. Iván bátyánk bement az állomásfőnökhöz, aki közölte, hogy ő nem határőr, nem illetékes, s elküldött, hogy ne zaklassuk. Összeszedtük a papírokat és ifj. Balassa Iván azzal jött-ment és próbálkozott valami bélyegzőt ráütni, de hiába. Sajnos már nincs meg az az útlevelem, amiből az derülne ki, hogy visszajöttem Csehszlovákiából, de oda ki sem mentem. Még ugyanebben az évben megtapasztaltam, hogy Románia felé más divat járja. Ott elővettek egy hosszú listát, s csak az mehetett át, akinek nem szerepelt rajta a neve.

Zólyomi Józseffel együtt indultunk gyalogosan Párkányról Kisújfaluba. Csodálatos látványban volt részünk, amint Párkánytól távolodva és vissza-visszatekintve úgy tűnt, hogy az esztergomi bazilika egyre jobban emelkedik a magasba, szinte a felhő közé. Kisújfaluban előkészítettük második-harmadik napra való gyűjtésünket, majd másik úton gyalogszerrel Ipolyszalkán kötöttünk ki. Betértünk a kocsmába. A kocsmáros száraz kolbászt főzött számunkra (Magyarországon ilyen akkor szinte elképzelhetetlen volt) és reszelt tormával adta elénk, amit jó néhány korsó sörrel öblítettünk le. Jól meguzsonnázva körbe fotóztuk a falut, majd az egyik házban jó adatközlőre találván bevettük magunkat, hogy a legutolsó párkányi buszig kihasználhassuk az időt. Zólyomi Jóska barátom a beköszöntés után kiment az udvarra és az ott álló csodaszép hidasolat kezdte fotózni, rajzolni, felmérni. Én pedig bent a házban gazdám vendégszeretetét élvezve, bekapcsolt magnetofonnal gyűjtöttem a jobbnál-jobb adatokat. A sok sör mozgásra készítetett, így kétszer is kimentem a hátsó építménybe. Oda úgy lehetett eljutni, hogy szinte a falhoz lapulva az ereszalján, s a ház tövéén jutottam el a kiskapuig, s onnan a tetthelyre. Ha leléptem volna, akkor a láncravett dühös kutyák elértek volna. Ezt a gazda jól elmagyarázta.

Egyik utamból visszatérve az ajtó előtt egy jó húsban lévő (mondhatni dagadt) határőr állta utamat. Kissé furcsa hangsúlyú magyarsággal kérdezte, hogy miért voltam kint, mit és hová dugtam el? Kivettem a zsebemből egy negyed tekercs WC papírt és vigyorogva mutattam. Dühösekké lettek, s nem mondom, hogy jogtalanul. Ám nevetésem torkomra forrt, mert Zólyomi Jóska a másik vékonyabb ember terelgette felénk intenzív gesztusok közepette. Éppen csak a bilincs hiányzott róla. Bekísértek vendéglátóink szobájába. Mondhatni: letartóztattak. A gazda kissé meglepődött, de nem aggódott túlságosan. A gyűjtésnek azonban befellegzett. Sőt kezdett elúszni annak a reménye is, hogy elérjük az utolsó buszt. Hasztalan magyaráztunk a két határőrnek. Kiderült, hogy ők (ekkor már mi is emlékeztünk rá) Kisújfalu óta követnek, figyelnek. Szalkán is fel-feltűntek a nyomunkban, de mi rá sem rántottunk, hisz tiszták voltunk. Figyelmeztettük őket, hogy nemzetközi kutatócsoport tagjai vagyunk. Be kell majd jutnunk Párkányba, mert keresni fognak, a busz pedig nemsoká elmegy, de hiába.

Újra rám jött a szükség a sörtől és elindultam hátrafelé az ereszalján. A testesebb határőr utánam rugaszkodott, hogy álljak meg. Ezt azonban nem tehettem... Szuszogva rohant, de nem az eresz alján. A kutyát láncra csak a padkáig korlátozta és vicsorogva a nadrágjába kapott. Nem állhattuk meg szóló táncát röhögés nélkül. A gazda tett rendet. Mi azonban kárát láttuk a vidám jelenetnek...

Kiderült, hogy azért váltunk gyanússá, mert voltak valakik, akik „EZ A MI OTTHONUNK!” felirattal járták a környéket, lefényképezték a házakat és jó pénzért (adófizetés nélkül) eladták a

Anekdoták néprajzosokról 14. A schengeni határ előtti időkről

Írta: Szabó László

2011. június 27. hétfő, 14:44 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 20:22

ház tulajdonosainak a képeket, s így megkárosították a csehszlovák államot. Az nem érdekelte őket, hogy mi a határ menti községekben vagy akár a határ szélén fényképeket készítünk. Hogy kémek lennénk? Nem baj. Határsértők? Nem számít. Adócsalók? Azt már nem.

Amint ez kiderült, nagy röhögve bevágták magukat a kocsiba és nélkülünk indultak el.

Szemtelenül vissza-visszaintegetve és jó utat kívánva. Mi pedig lekéstük a párkányi buszt....